

Kobaw

Kunnafoninw ka taga falenfefenyelmaninw feereli/GM fanfe dije faan bæ ra : saan 2011 kɔnɔ

**Ka bɔ Jemisi Kilivi fe min ye ISAAA sigibaga an'a jɛmɔgɔ
ye.**

*Nin jasinin be fantan miliyari kelen ni minw ti dumuni janaman sɔrɔ a
n'o ka janamaya ma.*

*Falenfenyelmaninw bi sene taari hake minw bi caaya ka ta saan 15
tugutuginin kɔ,wagati min ye bii adamadenw hake ye miliyari 7 ma.*

O sababuruman ye yiriwali sɔrɔla o koo ra saan 2011 kɔnɔ min kera
taari miliyɔn 12 ye o min bi ben 8% kemekanjati la ka se ka taari
miliyɔn 160 sɔrɔ .

N'an y'a ta saan 1996 la, ka tag'a bila saan 2011 kan , dugukolo
min labilara OGM senefen ye, buguyara foo sigiyɔrɔ 94 ma, o le y'a ke
OGM donna jona senekɛcogoyakuraw ra ni masin ye.

Seereya ka taga OGM ma y'a yira ko jamana 29 ka begenmarala ni
senekɛlaw ye layuru ta, foo sije miliyɔn 100 saan 1996 ni saan 2011 ce,
ka se ka yiri turu ka ben taari miliyari 1,25 sene ma. Senekɛla
begenmarala lara a la, bari o ka tɔnɔ lamini fanfe.

Jamana 29 minw ye OGM senɛbaara ke saan 2011 kɔɔ, o cɛma ,jamana 19 bi yiriwalisira kan, 10 minw ye jɛtaga ni dunkafa sɔɔ bi taari miliyɔn kelen ni kɔ senɛ ; o ye sababuɓuman ye diɓe kɔɔ .

Saan 2011 kɔɔ, OGM senɛkela miliyɔn 1,3 n'o bi ben 8% kemɛkanjati ye buguyali ye hake bɛɛ bi ben bi miliyɔn 16,7 ma o senɛ nin fanfɛ(o ma deli ka ke). O senfɛ fantanjamana ka senɛkemisenw bi ben 90% walima miliyɔn 15 o cɛma. O ma farati sɔɔ, kamasɔɔ saan 2011 o senɛkela miliyɔn 7 ka bɔ Sini jamana na ani miliyɔn 7 ka bɔ Endi jamana na, ye layuru ta ka kɔɔri BT(OGM)senɛ.

Jamana minw bi jɛtagasira kan ye OGM 50% senɛ saan 2011 diɓe taa bɛɛ kan. O bina tɛmɛ jamana minw ye jɛtaga sɔɔ saan 2012 kɔɔ. Saan 2011 kɔɔ, buguyali la kemɛkanja la, teliyanin lo siɓe fila jamana minw bi jɛtagasira kan min bi ben 11%(taari miliyɔn 8,2) n'an y'a suman ni jamana minw ye jɛtaga sɔɔ n'o bi ben taari miliyɔn 3,8 ma.

Falenfen siya caaman senɛ kenɛ kelen kan jɛci ka bon. Jamana 12 y'o falenfen siya fila walima caaman senɛ saan 2011 kɔɔ. O jamana nunu cɛma jamana 9 tun bi jɛtagasira kan. Taari miliyɔn 42 ni kɔ min mumɛ bi ben 1/4 tun ye falenfen siya senɛ taariw ye n'an y'o suman ni saan 2010 ka taari miliyɔn 32 ye.

Jamana 5 fɔɔ minw bi jɛtagasira kan an'o sɔɔna falenfenyɛlemaninw ma ye Sini ni Endi (Azi jamanakulu kɔɔ), Berezili ni Arizantini (Ameriki jamanakulu kɔɔ) ani Afiriki di Sidi (Farafinna jamanakulu kɔɔ). O jamana duuru nunu ka jama hake bi ben 40%

dijɛmɔgɔw laɛennin ma.O dijɛmɔgɔ hake bina se miliyari 10 saan 2100 kɔnɔ.

Saan saba nunu temenin kɔ, Berezili min ye OGM senekelanana ye dɔ fara a ka senefenw kan ka teme jamana bee kan. O buguyali bi ben taari miliyon 4,9 ma min ye 20% kemekanjati la kabi 2010.Teliman na, Berezili ye senefenkura 6 sɔrɔ saan 2011 kɔnɔ ni sɔsɔ min bi banakise kun b'o cema ka bɔ EMBRAPA sababu fe.

Etazini le kera jamana min bi falenfenyelmaninw sene ka teme jamana tɔɔ bee kan halibi dunuya kɔnɔ. A bi taari miliyon 69 sene, o minw ye 90% taari ye kemekanjati la ka taga a sɔnni ma falenfenyelmaninw sene fanfe. RR^R alfalfa (luzerne) sene siyekɔra ka damine tugu taari 200000 kan ani RRR sugarbeet(betterve à sucre) senena taari 475000 kan. A yirala ka fɔ ko papaye min bi yiribana kun, o yiribana min bi bɔ Etazini, ye yiridenkene ye min bi dumu Zapɔn jamana kɔnɔ saan 2011 sanlabankalo kɔnɔ.

Endi jamana bi kɔɔri BT sene a saan 10 le ye nin ye saan 2011 kɔnɔ.O sene nin kera kene min kan bi teme taari miliyon 10 kan min ma deli ka ke. Kemekanjati la, o ye taari 88 ye, kɔɔri BT ka sene jɛtaga hake mume fe min ye taari miliyon 12,1 o minw kene ye min labilara kɔrisene kanma. Mɔgɔ hake minw bi sene ke o kene nin kan ye senekelamisenw miliyon 7 ye. O kelen kelen bee b'o ka sene ke taaari 1,5 kan. Endi jamana y'a ka kɔɔri BT senelaw ka sɔrɔ buguyani ni miliyari 9,4 dolari(\$us) wari la ka ta saan 2002 ka tag'a bila saan 2010 kan. Saan 2010 taa benna miliyari 2,5 (\$us) ma dolari wari la.

Sini jamana kɔnɔ, senekelamisen miliyon 7 kelen kelen bi taari 0,5 le sene, kene mume min kɔnɔ ye taari miliyon 3,9 ye, kɔri BT bi sene minw kan. Kemekanjati la, o bi ben mɔgo 71,5% ma ka taga o sɔnni ma kɔri BT sene fanfe. Ni Filipini jamana sɔnna ka malopesanumala sene feereli kanma, o koo min latigenin lo saan 2013 /14 nata ra, o bina ke sababu ye koba ye Sini jamana fe.

Mekisiki jamana ye taari 161,500 sene ni kɔri BT ye, k'a lon ko kemekanjati la mɔgo 87% le tun sɔnna o kɔri nin sene ma. Kemekanjati la, o bi buguya foo 178% kemekanjati la, ma ka taga taari hake min tun senena saan 2010 kɔnɔ an'o tun ye taari 58,000 ye. O ka lapinita ye, ka se k'o yere ta, o mako kana bo mɔgo were ka kɔriko fanfe ani ka se ka kabayelemanin sene jamana min bi kodugu faan na, walisa ka do bo o sanni jamana werew kɔnɔ , bari o sanni bi caya ka taga, a musakaw fana ka ca ka se toni miliyon 10 ma.

Farafinjamana bi jɛtaga sɔro sariyasigi fanfe, jamana saba minw ye Afiriki di Sidi, Burikina Faso ni Ezipiti ye taari miliyon 2,5 sene (o koo min ma deli ka ke). Jamana were saba : Keniya, Nizeriya ni Uganda fana ye kekafile ke senekene kan.

Faragwe jamana wɔro ye taari 114,490 sene ni kabayelemanin ye. O bi benna buguyali fanfe kemekanjati la 26% kabi saan 2010. Jamana were fila ye komiteriyelemanin (amflora) sene.

K'a ta saan 1996 ka tag'a bila saan 2010 falenfenyelmaninw sene ye dɔɔ fara dumunisɔrɔko, ɲetaga basgili ani lamini labencogo yelemani kan. Ni kewalen nunu kera sababu ye : sɔrɔ buguyara sene fanfe, n'o bi ben dolari wari la miliyari 78,4 dolari(\$us) ma, lamini tangara ka se ka binfura caaman minw hake bi se kilo miliyon 443 bilankɔrɔ ; saan 2010 dɔrɔn kɔnɔ gazi kariboniki (sisijugu) hake dɔgɔyara foo kilo miliyari 19, min bi ben mɔbili miliyon 9 bolibali ma ; taari miliyon 91 senɛdugukolo tanga falenfenyelmaninw siya caaman kosɔn. Fantanya kelela senekela beɛnmaralamisenw miliyon 15 ka deme kosɔn , o minw ka fantanya ka jugu diɲe beɛ kɔnɔ. Falenfenyelmaninw lɔyɔrɔ ka bon nga o ti feere dunuya beɛ kɔnɔ. Senekopuman batoli in'a fɔ ka senefen caaman sene kene kelen lɔyɔrɔ fana ka bon falenfenyelmaninw ani senefenkɔrɔw.

Fantanjamana ni Erɔpi makoyagwelen bi falenfenyelmaninw na walisa ka se sene musakaw nɔgɔya.

Falenfenyelmaninw sumansiya hake mume bi ameriken dolari miliyari 13 ma saan 2011 kɔnɔ. O yelemani bi ben ameriken dolari wari la miliyari 160(\$us) ma saan kelen kɔnɔ.

Sinɲasigi ra jagweleya bi don senekela caaman na saan nataw la ka taga falenfenyelmaninw sene fanfe ani OMD yanni 2015 : jamanakuraw 10 ye falenfenyelmaninw sene : kaba fɔlɔ min bi jaa kun, ka sene lagera. Ameriki min bi kɔdugu faan na, saan 2013 kɔnɔ ani Afiriki kɔnɔ yanni saan 2017 ɲe ; malo ɲesanulaman Filipini jamana na saan 2013 /14 kɔnɔ, kaba

yelemanin min sene bi se ka ke Sini jamana kono taari miliyon 30. O ko, malo BT le bi tugu. falenfenyelemaninw bi se ka deme don kosobe saan 2015 ka OMD la, ka fantanya tilance nogyo, ka sene ka soro buguya. O kewalen nunu bi se ka fanga soro ni gofereneman ani keyereye magow bi baara ke magow fe in'a fo ka taga kaba min bi jaa kun farafinjamana na, ani deme bi sorola jenkulu minw bi teriya don ni jamana o minw do ye Bili Fondasiyon ani Melenda Geti.

G20 ka magonye ra saan 2011 kono sumanladonkalo la, Geti ka Fondasiyon sanna ISAAA ka jijali, a ka yelemanidon an'o ka baarakokomagonya ma.

Kunnafofi walawalaninw : ISAAA Brief 43"Global Status of Biotech/GM Commercialized Biotech /GM Crops:2011", tigiya:Jemisi Kilivi. Kunnafonisoro were siraw: <http://www.isaaa.org> walima sorosira ISAAA AfriCenter +254204223618 ka walima email@isaaa.org.